

საერთაშორისო ბიზნესის კვლევის აქტუალური საკითხები

შოთა ვეშაბიძე, სტუ-ს ასოცირებული პროფესორი
ნუგზარ ბაბუაძე, სტუ-ს დოქტორანტი

წინამდებარე სტატიის მიზანია განვიხილოთ საერთაშორისო ბიზნესის კვლევის თანამედროვე მეთოდოლოგიური პრობლემები. ამისათვის კი მიზანშეწონილად მიგვაჩნია განვიხილოთ ისეთი საკითხები, როგორიცაა საერთაშორისო ბიზნესის პრობლემატიკა თანამედროვე პირობებში, ამ პრობლემატიკის კვლევის მეცნიერული მეთოდოლოგია, მისი წინაპირობები, გამოვეყნოთ საერთაშორისო ბიზნესის აქტუალური კვლევითი თემატიკა, დაბოლოს, ვაჩვენოთ საერთაშორისო ბიზნესის პრობლემატიკის კვლევის გამოყენებითი ზასიათი.

XX ს-ის ბოლოსა და XXI ს-ის დასაწყისში გამოიკვეთა მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების რიგი უმნიშვნელოვანესი კანონზომიერებანი და ტენდენციები, რომლებიც ზემოქმედებას ახდენს და საერთაშორისო ბიზნესის განვითარებასაც განსაზღვრავს. XXI საუკუნეში ბევრ კომპანიას უწევს გლობალურ ორგანიზაციად გარდაქმნა, რაც ნიშნავს იმას, რომ მათ თავიანთი ოპერაციები არ უნდა შემოფარგლონ თავიანთი ქვეყნით, არამედ განავრცონ ისინი მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნებში. ძირითადი თვალშისაცემი შესაძლებლობა, რომელიც გლობალურ სივრცეში გასვლას ახლავს თან – არის საკონლისა და მომსახურების გასაღება ახალ სივრცეში.

დღეისათვის, ერთ დროს არსებული ადგილობრივი (ეროვნული) ბაზრები ერთიანდებიან და ერთ უზარმაზარ საბაზრო სივრცეს ქმნიან, რაც იძლევა იგივე, ძირითადი პროდუქციის გაყიდვის შესაძლებლობას სხვადასხვა ქვეყანაში მცხოვრებ მომხმარებელზე. სხვადასხვა ქვეყნის მომხმარებელთა გემოვნება თანდათან ერთნაირი ხდება.

საერთაშორისო ბიზნესის გარემო უფრო ღია, ცოცხალი და კონკურენტუნარიანი გახდა. სამუშაოს და გლობალური გარემოს სწრაფი და მნიშვნელოვანი ცვლილებები საერთაშორისო კომპანიებს შრომის ნაყოფიერების ამაღლებისა და გლობალური პერსპექტივების დასაზვის ახალ გამოწვევებს სთავაზობს.

XXI საუკუნის დასაწყისში საერთაშორისო ბიზნესი წარმოგვიდგება როგორც პრაქტიკული კომპლექსი, რომელიც აუცილებელია ყველასათვის, ვისაც სურს მიაღწიოს წარმატებას სწრაფად გლობალიზირებად სამყაროში. ეს ეხება ყველას – სტუდენტებს,

ასპირანტებს, მასწავლებლებსა და ჩინოვნიკებს, ბიზნესმენებსა და ბანკირებს, მეცნიერებსა და ტრეიდერებს. ამ საგნის შესწავლა საშუალებას მოგვცემს შევიცნოთ ახალი კონცეფციები და საკმაოდ რთული ეკონომიკური კონსტრუქციები, რომლებიც საფუძვლად უდევს საერთაშორისო ბიზნესს. ფუნდამენტურ ეკონომიკურ თეორიასთან ერთად იგი საშუალებას მოგვცემს, გავიაზროთ სრულიად ახალი მოვლენები და იდეები, რომელთა შესწავლა ხელს შეუწყობს თანამედროვე გლობალურ ბიზნესზე ჩვენი წარდმოგნების გაფართოებასა და სრულყოფას და მის პრაქტიკულ სარგებლიანობას.

საერთაშორისო ბიზნესის ურთულეს საკითხებში გარკვევისათვის საჭიროა ვიცოდეთ განვითარების ზოგადი თეორიის საფუძვლები, რომელსაც მისმა შემქმნელმა, XIX საუკუნის უდიდესმა მეცნიერმა და ფილოსოფოსმა ჰეგელმა უწოდა დიალექტიკა, რომელმაც გამოყო დიალექტიკის სამი მთავარი კანონი:

დიალექტიკის წამყვანი კანონი – „დაპირისპირებულთა ერთიანობისა და ბრძოლის კანონი“ – განვითარებას ხსნის ორი საპირისპირო, მაგრამ ურთიერთშემავსებელი ძალის ბრძოლის არსებობით;

დიალექტიკის მეორე კანონი – „რაოდენობრიობის გადასვლა თვისებრიობაში“ – ბევრად მარტივია გასაგებად საბუნებისმეტყველო მეცნიერებათა სფეროებში. უფრო რთულია მათში გარკვევა საზოგადოებრივობაში. ეს კანონი უბრალოდ გვეუბნება, რომ ყოველი თვისებრიობა, დაფიქსირებული ჩვენი გრძნობათა ორგანობის მიერ, რომელმაც ასახვა ჰპოვა ენაში, განმტკიცებულ სტატიკურ ცნებებში, იცვლება განსაზღვრული რაოდენობრივი მაჩვენებლების მიხედვით. **დიალექტიკის მესამე კანონი**, რომელიც ლამაზად და გაუგებრად წოდებულია „უარყოფის უარყოფად“, ლაპარაკობს განვითარების ყველა პროცესის განსაზღვრულ განმეორებაზე. ეს, ვფიქრობთ, კაცობრიობის მიერ მიღწეული ყველაზე ღრმა განზოგადებაა სისტემის განვითარების პროცესების შესწავლისას. თანამედროვე ენით რომ ვთქვათ, კანონი „უარყოფის უარყოფა“ განვითარების ყველა დინამიკური პროცესის ტალღისებური ქანქარის მსგავსი ზასიათის დეკლამირებას ახდენს.

დღეს მეცნიერები ყველაზე მისაღებად მეთოდ-

დოლოგოურ პლურალიზმს მიიჩნევენ. ამიტომ არ შეიძლება ერთი ხელის აღებით რომელიმე მეთოდისათვის უპირატესობის მინიჭება. უნდა გამოვიყენოთ ყველა ის მეთოდი, რომელიც მოპოვებული მასალების ანალიზს ხელს შეუწყობს. განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია **შედარებითი ანალიზის მეთოდი, მეცნიერული აბსტრაქციის მეთოდი, გრაფიკული გამოსახვის მეთოდი, ეკონომიკურ-მათემატიკური მოდელირების მეთოდი** და სხვა. საერთაშორისო ბიზნესის კვლევისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს მოვლენებისა და პროცესებისადმი სისტემურ მიდგომას. მას, ჩვეულებრივ, ვიყენებთ შედარებით რთული და ეფექტიანი სისტემების ანალიზის, შეცნობისა და სინთეზისათვის.

სხვადასხვა პრობლემის მიმართ სისტემური, მთლიანობითი მიდგომა ეფუძნება ფაქტორთა არსების, როლის, მნიშვნელობისა და ურთიერთდამოკიდებულების გააზრებას მათს ერთიანობაში, ანუ კომპლექსში. ეს შესაძლებლობას გვაძლევს კომპლექსურად და ყოველმხრივ შევისწავლოთ პრობლემა, გამოვყოთ პრიორიტეტები და მოვახდინოთ სისტემის ძირითადი პარამეტრების ოპტიმიზაცია.

დღეს, საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მიმდინარე სისტემური კრიზისების ხანაში, სისტემური მიდგომის მნიშვნელობა იზრდება, ვინაიდან ამ კრიზისებს შეიძლება დაუპირისპირდეს მხოლოდ მათთან ბრძოლის სისტემური მეთოდები. ეს მიდგომა არის საშუალება იმისა, რომ ამოვიცნოთ სისტემურ წინააღმდეგობათა ხასიათი, გამოვავლინოთ ურთიერთკავშირების სირთულე და შევიმოქმედოთ პრობლემების გადაწყვეტის სტრატეგია.

ქვეყნის ეროვნული ინტერესების მიმართ სისტემური მიდგომა ქვეყნის აღორძინებისა და მისი ეკონომიკური და სამხედრო უსაფრთხოების უზრუნველყოფის მთავარი პირობაა. ამ მიდგომის გამოყენებას განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს გლობალური პრობლემების შესწავლისას. ამ პრობლემებს (ეკოლოგიურს, სოციალურს, ეკონომიკურს, სამხედროს, ტექნოგენურს, უშიშროებისას) და მათს სისტემურ გააზრებას ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობა აქვს. ისინი იმდენად კომპლექსური ხასიათისაა, რომ მათი გადაწყვეტის მცდელობა დადებით შედეგს არ მოგვცემს, თუ ერთდროულად არ მოვახდინებთ ზემოქმედება ამ სისტემის მრავალ პარამეტრზე.

ვიხილავთ რა საერთაშორისო ბიზნესის კვლევაძიების მეთოდებს, უნდა აღვნიშნოთ, რომ ამ საგნის შესწავლაც, ისევე როგორც ყველა სხვა მეცნიერებისა, ემყარება *ლოგიკას*, რომელიც წარმოგვიდგება სხვა მეცნიერებათა საფუძვლად. სინამდვილის შე-

მეცნების პროცესში იყენებენ აგრეთვე დედუქციურ და ინდუქციურ დასკვნებს.

საერთაშორისო ბიზნესის მეცნიერული კვლევის მთავარი წინაპირობები გამომდინარეობს მსოფლიო მეურნეობის განვითარების იმ უმნიშვნელოვანესი ტენდენციების შესწავლა-გათავისებიდან, რომელიც თანამედროვე გლობალური სამყაროსთვის არის დამახასიათებელი. სწორედ ასეთი მიდგომა უწყობს ხელს საერთაშორისო ბიზნესის აქტუალური საკვლევი პრობლემატიკის ჩამოყალიბებას.

უპირველეს ყოვლისა, უნდა აღვნიშნოთ პრაქტიკულად მსოფლიოს ყველა ქვეყნის სამეურნეო ცხოვრების ინტერნაციონალიზაციის პროცესი. მასში იგულისხმება ეროვნული ეკონომიკების დაახლოება და ურთიერთშედგება (ურთიერთგადაჯახვა) მათი კვლავწარმოების ყველა სტადიაზე.

სამეურნეო ცხოვრების ინტერნაციონალიზაციის პროცესი მიმდინარეობს საგარეო ეკონომიკური კავშირების ლიბერალიზაციის თანხლებით მსოფლიო ეკონომიკის ფარგლებში, ე.ი. საგარეო ეკონომიკური კავშირების ლიბერალიზაცია არის მსოფლიო მეურნეობის განვითარების ერთ-ერთი ტენდენცია. იგი ნიშნავს ეროვნული ეკონომიკის გახსნილობის (კარგახსნილობის) ხარისხის ამაღლებას გარე სამყაროს მიმართ, როგორც ეროვნული თვალსაზრისით, ასევე მსოფლიომეურნეობრივი კავშირების უცხოელი მონაწილეებისათვის. მცირდება ბაჟები საქონლის საერთაშორისო მოძრაობის გზაზე, იქმნება ხელსაყრელი საინვესტიციო გარემო (კლიმატი) უცხოური ინვესტიციების მიზიდვისათვის, რბილდება ანუ ნაკლებად მკაცრი ხდება სახელმწიფო მიგრაციული პოლიტიკა.

დაწყებული XX ს-ის 50-იანი წლებიდან მსოფლიო მეურნეობაში ნათლად გამოიკვეთა მისი განვითარების ისეთი ტენდენცია, როგორიცაა რეგიონული ეკონომიკური ინტეგრაცია. ეს არის ქვეყნების სამეურნეო-პოლიტიკური გაერთიანების პროცესი, სიღრმისეული მყარი კავშირების, შრომის საერთაშორისო დანაწილების, მათი კვლავწარმოებითი სტრუქტურების ურთიერთზემოქმედების საფუძველზე, სხვადასხვა დონეებზე და სხვადასხვა ფორმებით. დღეისათვის ამ პროცესებმა მოიცვა დედამიწის ყველა კონტინენტი. ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანი ინტეგრაციული გაერთიანებანი თანამედროვე მსოფლიო ეკონომიკისა არის შემდეგი: ევროკავშირი, რომელიც აერთიანებს ევროპის 25 ქვეყანას; თავისუფალი ვაჭრობის ჩრდილოეთ ამერიკული ზონა, რომელშიც შედის კანადა, აშშ, მექსიკა; სამხრეთ კონუსის ქვეყნების საერთაშორისო ბაზარი,

რომელიც აერთიანებს არგენტინას, ბრაზილიას, პარაგვაის, ურუგვაის; სამხრეთ-აღმოსავლეთ აზიის ქვეყნების ასოციაცია და სხვ. უნდა აღინიშნოს, რომ ინტეგრაციული პროცესების გავლენა საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობებზე მსოფლიო ეკონომიკაში წინააღმდეგობრივ ხასიათს ატარებს. ერთი მხრივ, ეს ინტეგრაციული პროცესები საერთაშორისო ეკონომიკურ ურთიერთობებს აღრმავებენ ინტეგრაციული გაერთიანებების შიგნით, მეორე მხრივ კი – აფერხებს გაერთიანების წევრი ქვეყნების კავშირებს მესამე ქვეყნებთან, ე. ი. შეიძლება ვთქვათ, რომ აღგილი აქვს მსოფლიო მეურნეობის რეგიონალიზაციას.

საერთაშორისო ბიზნესის განვითარების უმნიშვნელოვანესი ტენდენციაა აგრეთვე კაპიტალისა და წარმოების ტრანსნაციონალიზაცია. იგი ნიშნავს ცალკეული ეროვნული კომპანიების და აგრეთვე იმ კომპანიების მიერ, რომლებიც აერთიანებენ რამდენიმე ქვეყნის სამეურნეო ერთეულთა წარმომადგენლებს თავისი ქვეყნის ფარგლებს გარეთ, ტრანსეროვნული წარმოების მოწყობას. ტრანსნაციონალიზაციის პროცესი XIX–XX საუკუნეების მიჯნაზე დაიწყო და მისმა შემდგომმა განვითარებამ გამოიწვია ზეეროვნული საერთაშორისო წარმოების შექმნა, რომლის მთავარი მამოძრავებელი ძალა საერთაშორისო კორპორაციებია.

სამეურნეო ცხოვრების ინტერნაციონალიზაციამ, ეკონომიკათა ურთიერთშეღწევამ და ურთიერთგადაჯავჭვამ, განაპირობა სამეურნეო ცხოვრების წესების უნიფიკაციის ტენდენციის წარმოშობა და მსოფლიო ეკონომიკაში მსოფლიომეურნეობრივი კავშირების სახელმწიფოთაშორისი რეგულირების შექმნის ტენდენცია. თანამედროვე მსოფლიო ეკონომიკური წესრიგი მოიცავს საერთაშორისო სავალუტო, საანგარიშსწორებო, საკრედიტო, სავაჭრო ურთიერთობების რეგულირებას. მთავარ როლს თანამედროვე მსოფლიო ეკონომიკური წესრიგის ფორმირებაში ასრულებენ ისეთი საერთაშორისო ორგანიზაციები, როგორიცაა: საერთაშორისო სავალუტო ფონდი; მსოფლიო ბანკი; მსოფლიო სავაჭრო ორგანიზაცია.

მსოფლიო მეურნეობის გლობალიზაცია. მსოფლიო ეკონომიკის გლობალიზაცია რთული, მრავალასპექტიანი პრობლემაა. და მაინც, გლობალიზაციის მრავალ განზომილებიდან განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ორ უმნიშვნელოვანეს მოვლენას:

– მსოფლიო ეკონომიკის ინტერნაციონალიზაციის ზოგადპლანეტარულ მასშტაბს, როგორც ეროვნულ ეკონომიკათა მზარდი ურთიერთმოქმედების ლოგიკურ შედეგს, როცა ამ ურთიერთმოქმედებამ შეიძინა ტრანსნაციონალიზაციის, ე.ი. მათი ურთიერთშეღწე-

ვისა და გადაჭდობის სახე.

– ეკონომიკური ცხოვრების უნივერსალიზაციასა და ჰომოგენიზაციას, რომელიც ცოდნის, ადამიანთა, საქონლის, კულტურულ ფასეულობათა და სხვათა გაცვლის ზეგავლენით სულ უფრო ელტვის ერთიან სტრუქტურებს, პრინციპებსა და ღირებულებებს.

აღნიშნულმა ტენდენციებმა გააღრმავა გლობალიზაციის ზეგავლენა საერთაშორისო ბიზნესზე, რაც 1990-იანი წლებიდან გახდა მსოფლიოში მიმდინარე ეკონომიკური ცვლილებების განმსაზღვრელი ნიშანია. გლობალიზაციის ერთ-ერთი მახასიათებელია არის ეროვნულ ეკონომიკათა ურთიერთდამოკიდებულების ზრდა, რომელსაც ახლავს, როგორც პოზიტიური ასევე ნეგატიური შედეგები. გლობალიზაცია ეს არის წინააღმდეგობრივი პროცესი. ქვეყნების ერთი ჯგუფისათვის, გარკვეულ პერიოდში მას მოაქვს კონკურენციული უპირატესობა, მეორე კი ხასიათდება ხალხის კეთილდღეობის დაცემით.

ჩვენი აზრით, სწორედ ზემოაღნიშნული ტენდენციების ახსნას, რომლითაც უნდა მიეძღვნას საერთაშორისო ბიზნესის მეცნიერული კვლევის მნიშვნელოვანი ნაწილი, რომლის შედეგადაც შესძლებელი იქნება არა მარტო ავხსნან თანამედროვე საერთაშორისო ბიზნესის რეალიები, არამედ შევიშალოთ რეკომენდაციები იმის შესახებ, როგორ შეიძლება მოვახდინოთ ზეგავლენა საერთაშორისო ბიზნესის განვითარებაზე.

საერთაშორისო ბიზნესის, რომელიც გულისხმობს საქმიანი ოპერაციის განხორციელებას ერთზე მეტი ქვეყნის პარტნიორებს შორის, თანამედროვე პრობლემატიკის შესწავლა მოითხოვს ყურადღების გამახვილებას ისეთ ახალ პრობლემატიკაზე, როგორიცაა:

- სხვადასხვა ქვეყნებში, რომლებიც ჩართულნი არიან საერთაშორისო ბიზნესში შეიძლება გამოიყენებოდეს სხვადასხვა ვალუტები, რაც იწვევს, სულ მცირე, ერთი მხარის მიერ ვალუტის კონვერტირებას;

- არსებობს სხვადასხვა ქვეყნების სამართლებრივ სისტემებს შორის განსხვავების ალბათობა, რაც ერთ ან მეტ მხარეს აიძულებს კორექტივები შეიტანოს თავის ქმედებებში, რომ ისინი ადგილობრივ კანონმდებლობას შეუსაბამოს. ზოგჯერ სხვადასხვა ქვეყნების საკანონმდებლო ნორმები შეუთავსებელი (არაშეთავსებადი) აღმოჩნდეს, რაც საერთაშორისო მენეჯერების ყველაზე რთულად გადასაწყვეტი პრობლემაა;

- სხვადასხვა ქვეყნის კულტურებს შორის აგრეთვე არსებობს განსხვავებანი, რომელიც თითოეულ მხარეს აიძულებს თავისი ქცევის სტრატეგია ისეთნაირად ჩამოაყალიბოს, რომ იგი შესაბამისობაში მოიყვანოს სხვა მხარის მოლოდინებთან.

- თითოეულ ქვეყანას შესაძლებელი განსხვავებუ-

ლი რაოდენობისა და თვისებების რესურსები ჰქონდეს ბოძებული. ზოგს ბუნებრივი რესურსების დიდი მარაგები აქვს, მაგრამ არ ჰყავს კვალიფიციური სამუშაო ძალა, მაშინ, როდესაც სხვა ქვეყანას ეს რესურსები საკმარისი აქვს, მაგრამ ბუნებრივი რესურსების უკმარისობას განიცდის. ამგვარად, პროდუქციის წარმოების ხერხები და გამოშვებული პროდუქციის ტიპები ამა თუ იმ ქვეყნის კონკრეტული პირობებიდან გამომდინარე შეიძლება განსხვავებული იყოს.

საკვლევი პრობლემების თემატიკა, რა თქმა უნდა, მხოლოდ ამით არ ამოიწურება. თუმცა, მასში ასახულია ერთობ მნიშვნელოვანი ასპექტები, რომელიც საშუალებას მოგვცემს ვიმოქმედოთ პრინციპით: „იაზროვნე გლობალურად, იმოქმედე ლოკალურად“, რაც გულისხმობს, უპირველეს ყოვლისა, იმ პრიორიტეტების წარმოჩენას, რომლებიც მოცემულ ეტაპზე საქართველოსთვის არის მნიშვნელოვანი. ეს კი საშუალებას მოგვცემს საერთაშორისო ბიზნესის პრობლემატიკის კვლევა გავხადოთ პრაგმატული და შედეგებზე ორიენტირებული.

განსაკუთრებული ყურადღებას იპყრობს ის, თუ როგორ მოვეძებნოთ საერთაშორისო ბიზნესის სისტემაში ჩვენი ქვეყნის ადგილი ანუ როგორ უნდა დაიკავოს საქართველომ თავისი ნიში საერთაშორისო გლობალურ ბაზრებზე, რაც განპირობებულია მდგრადი განვითარებისა და შეფარდებითი უპირატესობის ერთიანობის მიღწევის რეალური გზების გამონახვით.

1. ვეშაპიძე შ., ლეკაშვილი ე., გრიშკაშვილი ა., ასლამაზიშვილი ნ. მსოფლიო ეკონომიკა, თბილისი 2008.
2. შენგელია თ. გლობალური ბიზნესი, თბილისი 2011.
3. Ricky W. Griffin, Mike W. Pustay, International Business, 2011.

Veshapidze Sh., Babuadze N.

PROBLEMATIC ISSUES OF INTERNATIONAL BUSINESS RESEARCH

SUMMARY

The article deals with the existing methodological problems of international business research. Special attention is paid to such issues as urgent problems of international business, the scientific methodology of the above mentioned problem research and its preconditions. We should single out the essence of the research. Judging by this, we should reveal the appliance potential of the international business research.

The article touches upon the aspects facilitating Georgia's adjustment within the framework of global international business system, which implies to determine the actual ways aimed at achieving the integrity of sustainable development and relative advantages.